

Зякун, А. І. Педагогічний потенціал мистецтва як складова професійної підготовки вчителів 20-х років ХХ століття // Учитель - учень: ідея спадкоємності та новаторства в музичній культурі України : зб. стат. та мат. Всеукраїнської науково-практичної конференції - Суми : ТОВ ВПП "Фабрика друку", 2015. - С.34-39.

Зякун А. І.

*Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»*

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Формалізація педагогічної діяльності працюючих вчителів та зниження рівня підготовки випускників вищих навчальних педагогічних закладів дали підстави звернутися до питань пошуку проблем формування педагогічної майстерності як найважливішої професійної якості працівників освіти. Дискусії з приводу сутності педагогічної майстерності не припиняються до сьогодні. Прибічники «мистецького» розуміння педагогіки стверджують, що в основі педагогічної майстерності лежать природні задатки вчителя тоді як прихильники «наукового» підходу розглядали це як процес оволодіння педагогом методами навчання і виховання, незалежно від його талановитості [7]. Виважене розуміння педагогічної майстерності подав А. Макаренко. В його розумінні вчитель, повинен бути, з одного боку, компетентним у питаннях педагогічної теорії та методики викладання свого предмету, а з іншого - вільно творити, довіряючи своїй інтуїції, захоплюючи вихованців своєю особистістю, відкриваючи їм красу навколишнього світу, залучаючи до суспільно корисної творчої діяльності [8, с. 68]. Важливими мистецько-педагогічними якостями такого вчителя й головним стимулом педагогічної практики були творчість, інтуїція та педагогічний такт. Тому при вступі до педагогічних інститутів в 20-х рр. застосовувалася спеціальна система, розроблена Р. Кутеповим, що визначала професійну придатність та обдарованості абітурієнтів. Вона складалася з написання абітурієнтами повідомлення про їхні інтереси,

розповідь з досвіду спілкування з дітьми, діагностику вміння абітурієнтів організувати і провести гру тощо [5, с. 16 - 20]. При цьому враховувалися виразність і логіка їхнього мовлення, вміння викладати думки, виявляти емоції. Отже, майбутні працівники освіти вчителі та вихователі повинні були володіти «високим мистецтвом». Так педагогічну майстерність сформулювали викладачі Глухівського вчительського інституту І. Андрієвський, М. Демков, В. Голубев та В. Сельонкін. На їх думку, складовими педагогічної майстерності є такі «окремі педагогічні мистецтва», як «дидактичне мистецтво», «мистецтво постановки питань», «мистецтво виховної дії», «мистецтво підтримання дисципліни», «мистецтво опитування та оцінювання», «мистецтво правильно розподіляти сили класу» тощо. Означені мистецтва ґрунтувалися на професійно важливих особистісних якостях педагога: енциклопедичній освіченості, наявності естетичного смаку, особистої чутливості, творчих здібностей, власного педагогічного почерку, «своєї педагогіки та дидактики» [4, с. 45].

Питання про важливість мистецько-педагогічної освіченості вчителів було піднято у 1918 р. на Раді діячів з підготовки викладацького складу. В підсекції з викладання образотворчих мистецтв у вчительських інститутах і семінаріях було обговорено питання про художню освіту в педагогічних навчальних закладах та підкреслювалася важливість викладання на всіх факультетах педагогічних ВНЗ малювання, креслення, ліплення та музики. Означена необхідність пояснювалася тим, що малювання, на думку доповідача М. Євсєєва, сприяє розвитку в майбутнього вчителя спостережливості, вміння інтенсивно напружувати увагу, ілюструвати теоретичний матеріал, відчувати форму і кольори, активно сприймати інформацію; ліплення є найкращим засобом для розвитку ініціативи і творчих задумів; необхідність вивчення майбутніми вчителями музичного мистецтва обґрунтовувалася його здатністю впливати на розвиток в них правильної мови і мовлення [3, с. 247]. В 1919 році ці ідеї були реалізовані практично Миколаївським вищим педагогічним інститутом, до навчального плану якого поряд із педагогічними дисциплінами було введено курс „Теорія музики і співів" та Київським ВІНО ім. Драгоманова,

де до змісту загальнопедагогічної підготовки студентів було внесено предмет «Вчення про естетичне виховання» [3, с. 248]. З 1923 року до навчальних планів факультетів соціального виховання вищих педагогічних навчальних закладів були внесені кафедри мистецтвознавства як провідні. Їх завданням стало підвищенні рівня педагогічної майстерності студентів шляхом залучення молоді до роботи клубів і студій: вокальної, образотворчої та драматичної [9]. В цей же час, за безпосередньої участі П. Блонського, студії образотворчого мистецтва, музики та художньої мови були організовані в Академії соціального виховання [2, с. 639]. Їх діяльність полягала у вивченні теоретичних основ певного різновиду мистецтва та організації творчих колективів (хорових, театральних та ін.). Студійці брали участь у концертах, мистецьких вечорах, виступали перед робітниками й селянами в клубах із театральними виставами, культурно-мистецькими програмами, що містили декламування віршів, виконання інструментальних, вокальних і хорових творів вітчизняних та зарубіжних композиторів [6, с. 50]. В 1924 році до проекту плану вищих педагогічних курсів, розглянутого на Харківській Губернській педагогічній конференції увійшли: співи (теорія, методика, практика), розповідання, художнє читання або драматизація [10, с. 78 - 81].

Запровадження нових дисциплін потребувало оновленої навчальної літератури. Так для розвитку техніки мовлення майбутніх педагогів було видано ряд навчальних посібників «Живе слово» Д. Ревуцького з мистецтва декламації, «Історії українського письменства» С. Єфремова та С. Сулими, багатотомна «Історія української літератури» М. Грушевського, «Мова й література в масовій школі профосу», «Методика літературного читання» та «Методика літератури» А. Машкіна, «Граматика української мови» А. Загородського, в якій містилося багато ілюстративного матеріалу з творів художньої літератури та фольклору [1, с. 50 - 53]. Велике значення у формуванні педагогічної майстерності приділялося постановці голосу, вдосконаленню індивідуальних естетичних здібностей та оволодіння

методикою бесіди, розповіді та ілюстрації. Задля розвитку цих особливих якостей педагога у педагогічних інститутах відкривалися кафедри тонального та образотворчого мистецтва, а до типових навчальних планів як обов'язкові були введені мистецькі дисципліни «Образотворче мистецтво» та «Техніка мови у зв'язку з художнім читанням і малюванням» [8, с. 69]. Декларацією музичної секції Першої Всеукраїнської семінар-конференції з мистецтвознавчо-педагогічної освіти, що проходила в жовтні 1928 р. у Києві було затверджено єдину для всіх педвузів назву дисциплін, пов'язаних із музикою та співами – «Тональне мистецтво» [3, с. 263]. Крім того, в різних педагогічних інститутах читалися такі предмети, як «Історія і теорія мистецтва», «Мистецтвознавство», «Графічна грамота», «Постановка голосу і виразне читання», «Розповідання та ігри», «Педагогічне малювання», «Праця і мистецтво, як елементи соцвиху» [3, с. 252 - 254]. На історико-філологічних факультетах до навчального плану було внесено дисципліни «Народна творчість», «Історія України з історією мистецтва» [8, с. 69], «Література народів СРСР», «Історія естетичних вчень», «Історія мистецтв», «Віршознавство», «Виразне читання», «Дитяча література», «Історія слов'янських літератур», «Стилістика», «Культура мовлення», «Риторика» [1, с. 53]. За результатами досліджень Н. Дем'яненко, на викладання мистецьких дисциплін відводилося, приблизно 14 % усього навчального часу, що дозволяло майбутнім вчителям оволодівати початковими прийомами педагогічної техніки та іншими елементами педагогічної майстерності [3, с. 254]. Останнім етапом мистецько-педагогічної підготовки вчителя була естетична та педагогічна практика. Для підготовленості студентів до її проведення було запроваджено навчальний курс «Мистецтво в застосуванні до педпрактики» [6, с. 52].

Підсумовуючи, на нашу думку, введення мистецьких дисциплін до змісту професійної підготовки майбутніх вчителів у 20-х роках ХХ ст. можна розглядати як сміливий творчий крок у справі формування педагогічної майстерності нової інтелігенції.

Література

1. Базиль Л. Формування педагогічної майстерності вчителя-словесника в історичному контексті (20 – 30 рр. ХХ ст.) // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – Київ; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 234 с. – С. 47 - 55.
2. Блонский П. Первые два триместра деятельности Академии социального воспитания // Избранные педагогические произведения. / П. Блонский. – Москва, 1961.
3. Дем'яненко Н. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина ХХ ст.): Монографія / Н. Дем'яненко. – Київ: ІЗМН, 1998. – 328 с.
4. Задорожна Л. Ідеї педагогічної майстерності в діяльності Глухівського вчительського інституту (1874 – 1917 рр.) // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / Л. Задорожна. – Київ; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 234 с. С. 43 - 47.
5. Кутепов Р. Очередные задачи в строительстве рабочих факультетов / Р. Кутепов. // Просвещение Донбасса – 1924. – 5 - 6 с.
6. Лавріненко О. Єдність науки та мистецтва у практичній професійно-педагогічній підготовці вчителя в педвузах України у 20-х рр. // Теорія і практика сучасного естетичного виховання у контексті педагогічної спадщини Василя Сухомлинського: Зб. наук, праць. / О. Лавріненко. – Полтава, 1998. – С. 49 - 52.
7. Максимов В. Основы педагогического мастерства учителя. / В. Максимов. – Чебоксары: Издательство Чувашского государственного университета, 1985. – 52 с.
8. Отич О. Мистецтво у розвитку педагогічної майстерності вчителя: історичний аспект / Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 11. / О. Отич. – Глухів, 2008. – С. 66 - 72.
9. Розенштейн М. Театральное искусство в педагогической практике. / М. Розенштейн. – Харьков: Путь просвещения, 1923. – Т. 29. – №11–12. – С. 7 - 11.

10.Шатунов М. Харківський інженерно-педагогічний інститут // М.
Шатунов. // Комуністична освіта. – 1932. – № 1-2. – С. 78-81.